

ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ-ОБРАДОВИЋ*

Правни факултет за привреду правосуђе

Нови Сад

ДРАГАН ИЛИЋ**

Факултет за економију и инжењерски менаџмент

Нови Сад

УДК 351.78:351.74/.76

Монографска студија

Примљен: 28.08.2017

Одобрен: 27.09.2017

Страна: 203-215

УТИЦАЈ КОРУПЦИЈЕ НА БЕЗБЕДНОСТ ДРУШТВА, СА ОСВРТОМ НА ЕТИОЛОГИЈУ И ФЕНОМЕНОЛОГИЈУ КОРУПТИВНОГ ДЕЛОВАЊА У СЕКТОРУ БЕЗБЕДНОСТИ

Сажетак: Корупција је феномен који прати сва друштва у свим временима. Реч је о комплексној појави, веома заступљеној у пракси, чији су носиоци изузетно бројни. Имајући у виду значај теме, у раду је након релевантних теоријских одређења, учињен осврт на етиологију и феноменологију коруптивног деловања у сектору безбедности. Изведени закључци указују на то да је већина држава са спознајом да је корупција овладавала најзначајнијим или пак скоро свим областима живота и рада савременог човека борбу против исте фокусирале на легислативни план. Овакав став је према мишљењу појединих теоретичара исправан јер, како истичу, када је у питању сузбијање корупције једина ефективна стратегија је она која комбинује репресивни и превентивни приступ и одговарајуће мере. Имајући у виду да је генератор корупције у службама безбедности политизација њиховог рада, као и рада државне администрације уопште, већина аутора сагласна је да је ради спречавања политизације служби безбедности неопходно уредити њихову професионалну аутономију у односу на органе извршне власти, те јачање њиховог интегритета. Сматра се да је овакав приступ најбољи начин контроле служби безбедности, а ради спречавања коруптивног деловања њихових припадника. Анализирајући ставове водећих теоретичара правних и безбедносних наука закључује се да се корупција не може искоренити, нити ће икада постојати таква могућност. Оно што треба успоставити и одржавати, јесте баланс у односу на заступљеност корупције, њене размере, модалитете у којима се појављује, те последице које изазива.

Кључне речи: корупција, безбедност друштва, етиологија корупције, феноменологија корупције, корупција у сектору безбедности

Корупција представља најперфиднији и најтежи вид организованог криминала који доприноси његовој експанзији и укоренјивању у све поре друш-

* jela_sup@yahoo.com

** prof.dragan.ilic@gmail.com

твеног система. Напори који се улажу у борби против корупције у смислу промоције професионалних кодекса државних службеника, судија, лекара, полицајаца, менаџера и адвоката прилично су бледи и слабо уочљиви. Корупција је у неким источним државама временом постала део обавезних пословних обичаја. Пажљиви аналитичар ће установити разлику између „демократије у процесу транзиције“ и тзв. „зреле демократије“. Наиме, демократија која је зрела не познаје појаву масовне корупције, јер је у свести грађана урезана одбојност према сличним појавама.¹ Међународна заједница је корупцију због високог степена друштвене опасности и угрожености законитог функционисања државних и привредних институција и служби поставила на исти ниво са тероризмом и организованим криминалитетом.²

Корупција је феномен који прати сва друштва у свим временима, а разлике су само у степену и врсти корупције којом су захваћена поједина друштва, утицајне друштвене групе или појединци. Корупција је комплексна појава. Њених потенцијалних носилаца је много. Најједноставнија пракса у корупцији јесте подмићивање. Међутим, како се приближавамо вишим нивоима одлучивања, механизми корупције постају сложенији. Корист престаје бити само финансијска. На овим нивоима новац више није нужно у игри, већ се тргује утицајем, власништвом над каквим добрима, обећава „услуга за услугу“ или привилеговани третман. Све ово чини се како би била донесена одлука или предузета мера који иде у корист онога ко иницира корупцију.³ Како Марковић и Аврамовић истичу, један од глобалних друштвених феномена са изразито негативним консеквенцама који се најчешће испољава као облик организованог криминала и коме се данас посвећује посебна пажња на националном и међународном плану јесте корупција. Због тешких последица друштвене, економске и политичке природе које превазилазе националне границе, корупција представља међународни проблем.⁴

Корупција представља велико друштвено зло, а то се најпрегледније види из Извештаја Комитета за цивилне слободе и међународне послове Европске уније према коме корупција:

- смањује поверење у Владу и њене институције;
- лагано руши демократију и стабилност политичког уређења као и кредибилитет политичара и ефикасност државних службеника;
- поткопава економски развој државе. У пракси, државни службеници преусмеравају инвестиције са подручја образовања у капиталне пројекте. Намерно повећавају техничку захтевност пројекта у јавном сектору да би досегли више поткупнине;
- смањује еколошке и грађевинске стандарде, као и квалитет јавне инфраструктуре;

¹ Бјелајац, Ж., „Корупција као вид организованог криминала“, *Право – теорија и пракса*, (25) 3-4, 2008, стр. 47-54.

² Марковић, М., Аврамовић, Н., „Корупција у међународном праву и законодавству Републике Србије“, у: *Право и изазови XXI вијека* (ур: Мирко Кулић), Европски универзитет Брчко дистрикта, 15-27, Брчко, 2014, стр. 18.

³ Хаџић, М., Милосављевић, Б., Петровић, П., Савковић, М., Ђорђевић, С., Пејовић, Д. и Милошевић, М., *Корупција у сектору безбедности Србије* (ур. Предраг Петровић), Београдски центар за безбедносну политику, Београд, 2013, стр. 13.

⁴ Марковић, М., Аврамовић, Н., *op. cit.*, 2014, стр. 18.

- представља одскочну даску за криминал «белих крагни». Тек са појавом корупције политичар заиста постаје проститутка, а државни функционер, уместо да служи народу, њен роб. У Немачкој су установили да су у трећини примера организованих криминалних активности учествовали и јавни службеници;
- у вези са међународним криминалом, омогућује велике преваре владиних чиновника и политичких функционера. Примера ради, корупција јача трговину дрогама и олакшава кријумчарење свих врста оружја, а уз то омогућава криминалцима да правовремено побегну од руке правде.⁵

Имајући у виду значај теме у раду ће се, након релевантних теоријских одређења, учинити осврт на етиологију и феноменологију коруптивног деловања у сектору безбедности.

Ставови савремене теоријске мисли о појму корупције и појму безбедности

Као појава, корупција је присутна кроз читаву историју и предмет је расправа различитих дисциплина: права, социологије, филозофије, политикологије. Корупција (*corruptio* — поквареност, поткупљивање, подмићивање) је поступак подмићивања службене особе од које се захтева да уз одређену провизију а у корист даваоца мита, учини оно што не сме или да не учини оно што по службеној дужности мора да чини: да некоме пружи противправну услугу, омогући привилегију, смањи или опрости порез или одређену казну. Корупција је феномен који прати сва друштва у свим временима, а разлике су само у степену и врсти корупције којом су захваћена поједина друштва, утицајне друштвене групе или појединци.⁶

Не постоји дефиниција корупције која је општеприхваћена. У најширем смислу, корупција подразумева свако кварење, односно одступање од утврђених правила и норми. У ужем смислу, она подразумева да носилац јавне функције злоупотребљава поверена јавна овлашћења ради стицања одређене користи, како материјалне (нпр. новац), тако и нематеријалне (нпр. неке услуге).⁷ Управо зато што још увек не постоји јединствени и општеприхваћени појам и дефиниција корупције⁸ - иако се ради о појави давнашњег порекла - у правној, социолошкој, филозофској, безбедносној, политиколошкој и другој литератури се могу пронаћи различита одређења овог појма.⁹ При томе поједини аутори дају јасне и прецизне дефиниције, за разлику од оних који описним путем покушавају да што шири круг различитих облика појавног манифе-

⁵ Бјелајац, Ж., *Организовани криминал во Србија*, ДТА, Београд, 2008.

⁶ Митровић, М., „Друштвени корени криминалитета у Србији“, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 56 (120), Нови Сад, 2006, стр. 113-128.

⁷ Хаџић, М. et al., op. cit., стр. 13.

⁸ Деренчиновић, Д., „Мит о корупцији“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, 51 (6), 2001, стр.1465-1468.

⁹ Полшек, Д., „Социолошка објашњења корупције“, *Друштвена истраживања*, 8 (2-3), 1999, стр. 443-455.

стовања корупције подведу под обележја и карактеристике овог појма. Има и оних аутора који се задовољавају простим тумачењем законом одређеног појма корупције (кроз кривична дела примања мита и давања мита), и то најчешће због појма како је одређен у одредбама кривичног законодавства односне државе.¹⁰

Према Ђурићу, корупција представља претњу владавини права, демократији и људским правима, подрива добру владавину, правичност и социјалну правду. Она уништава конкуренцију, омета економски развој и угрожава стабилност демократских институција и моралне основе друштва. Због тога су државе ангажоване на изградњи свог националног антикорупцијског законодавства, али и на успостављању што тешње међународне сарадње у сузбијању корупције.¹¹ Према Ђирићу, корупција је злоупотреба јавних овлашћења за приватну корист.¹² Корупција је сваки облик злоупотребе овлашћења због личне или групне користи, било да се ради о јавном или приватном сектору.¹³ Према Стојиљковићу, пак, структурално посматрано, три су конститутивна елемента за одређење корупције: (1) јавна овлашћења; (2) њихова злоупотреба и (3) остварена корист.¹⁴

У Кривичном законнику (КЗ)¹⁵ Србије, у поглављу двадесет другом, под називом „Кривична дела против привреде“, прописан је низ кривичних дела који у себи посредно инкорпоришу коруптивне елементе бића кривичног дела, те су као таква односна понашања квалификована као недозвољена и противправна. Два кривична дела из поменуте групе код којих се корупција као појава непосредно рефлектује јесу „Примање мита у обављању привредне делатности» (члан 230 КЗа) и „Давање мита у обављању привредне делатности» (члан 231 КЗа). Одређујући основне и привилеговане облике за оба кривична дела, КЗ истовремено даје и дефиниције санкционисаних понашања која су у законском и реалном смислу веома важан чинилац коруптивних активности у ужем смислу. Како се може видети, законодавац у Републици Србији санкционише обе стране у коруптивном деловању – дакле, како даваоца мита тако и примаоца истог.

Наиме, према одредбама члана 230 КЗа, казниће се свако ко при обављању привредне делатности за себе или другог, непосредно или посредно, захтева или прими поклон или другу корист или ко прими обећање поклона или друге користи да закључи уговор или постигне пословни договор или

¹⁰ Алибунарић, В.: „Улога медија у борби против корупције“, Загреб, 2002. године, 56-69; Сачић, Н.: „Корупција, судство и медији“, Криминалистичке шеме, Сарајево, број 3-4/2003. године, 361-375.

¹¹ Ђурић, С., Међународне конвенције против корупције и људска права, У: Зборник радова Удружења за међународно кривично право, Тара, 2009, стр. 630.

¹² Ђирић, Ј. (2010). *Корупција- проблеми и превазилажење проблема*. Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, стр. 8.

¹³ Ibid.

¹⁴ Стојиљковић, З., «Политичка корупција и слаба држава», *Филозофија и друштво*, 24 (1), 135-159, Београд, 2009. стр. 144-145.

¹⁵ Кривични законик, „Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016.

пружи услугу или да се уздржи од таквог деловања или кршењем других дужности у обављању привредне делатности на штету или у корист субјекта привредног пословања или другог правног лица за које или у којем ради или другог лица. Такође ће се казнити и учинилац дела који, после закључења уговора или постизања пословног договора или после пружене услуге или уздржавања од таквог деловања, за себе или другог захтева или прими поклон или другу корист или прихвати обећање поклона или друге користи. Према одредбама члана 231 КЗа, казниће се свако ко учини, понуди или обећа поклон или другу корист лицу да оно при обављању привредне делатности, закључи уговор или постигне пословни договор или пружи услугу или се уздржи од таквог деловања или крши друге дужности у обављању привредне делатности на штету или у корист субјекта привредног пословања за које или у којем ради или на штету или у корист другог правног или физичког лица или ко посредује при оваквом давању поклона или друге користи. Учинилац дела који је дао поклон или другу корист на захтев лица да оно при обављању привредне делатности закључи уговор, постигне пословни договор, пружи услугу или крши дужност, а дело је пријавио пре него што је сазнао да је оно откривено, може се ослободити од казне.

Анализирајући појам безбедности може се уочити да је он један веома комплексан и изразито сложен друштвени феномен. Под појмом безбедности су се кроз различита историјска раздобља подразумевали разни садржаји. Етимолошки посматрано, израз безбедност потиче од латинске речи *securitas-atis*, што значи безбедност, одсуство опасности, извесност, самопоуздање, неустрашивост, заштићеност (*securus* лат. – сигуран, безбедан, поуздан, неустрашив, уверен, сталан, чврст, одан, истинит, итд.).¹⁶

Развој доктрине безбедности повезан је са решењем низа филозофско-методолошких и теоретских проблема. Један од њих је појам безбедности, као интегративни појам који подразумева све видове безбедности (економску, војну, геополитичку, политичку, информациону, социјалну, демографску, еколошку, генетичку и друге), али који се не своди на њихов прост збир.¹⁷ Безбедност је, у концептуалном смислу, толико спорна да није (ни приближно) могуће постићи сагласност око њеног значења. Основни спорови у дефинисању појма безбедности потичу од вредносних ставова, односно од вредности које треба да се штите (физичка и имовинска сигурност, политичка независност, територијални интегритет, међународни мир и слично) и основног субјекта који је предмет заштите (грађанин–појединац, држава, међународна заједница, социјална сигурност, економски систем, животна средина...)¹⁸ Према ставовима многих савремених аутора у правној и безбедносној теорији, суштина безбедности је заправо стање заштићености личности, друштва, државе, националних интереса, показатељ о стању система у односу на неповољна дејства.

¹⁶ Гађиновић, Р., Класификација безбедности, *Наука, безбедност, полиција*. 12 (2), 3 – 26, Београд, 2007, стр. 3-4.

¹⁷ Гађиновић, Р., «Безбедност као научна дисциплина», *Безбедност*. 50 (1-2), 5-21, Београд, 2008, стр. 6.

¹⁸ Драгишић, З., «Систем националне безбедности – покушај дефинисања појма», *Војно дело*. 61 (3), 162-176, 2009, Београд, стр. 163.

Као полазно становиште узимамо да синоним за савремени концепт безбедности можемо узети концепт свеобухватне безбедности. Једна од тема која се појавила након Хладног рата је била како отићи даље од традиционалних сагледавања безбедности. Природа међународне безбедности је доживела велике промене. Безбедносни изазови се не односе више само на одбрану територије државе, већ су постављени захтеви за посвећивањем веће пажње на: људска права, политичку стабилност и демократију, културни и верски идентитет, социјална питања, загађење животне средине, миграцију становништва итд. Та питања полако постају важна за проучавање безбедности и спречавање сукоба.¹⁹ Према Петрески и Илиев, у савременим земљама, политички, безбедносни и други интереси грађана из дана у дан се моделирају, трансформишу се, добијају на садржају у сагласности са општим цивилизацијским променама. Постоји велики број изазова и разне форме деструкција, више извора угрожавања, који добијају глобални карактер и доводе у питање опстанак и егзистенцију људи. Разне форме и инструменте насиља као што су верски и културни тероризам, организовани криминал, наркоманија те оружје за масовно уништење и разарање недвосмислено подсећају на данашњу друштвену реалност.²⁰

Савремени научни приступи појам угрожавања посматрају као релативну друштвену појаву, условљену различитим факторима и зависну од многих околности. Оно што за једно друштво може бити појава угрожавања, за друго не мора, и слично. Под појмом угрожавања, подразумевају се друштвене појаве или понашања настала деловањем човека (појединачно или групно), природе или техничких система у дужем периоду које су значајнијег обима, при чему настају или могу настати штетне последице по интегритет човека, његову слободу, имовину и здравље, као и по интегритет и по субјективитет државе и њених институција, вредности које она штити као и вредност међународне заједнице.²¹ Облици угрожавања се обично сврставају у две категорије – у спољне и унутрашње. Спољни облици угрожавања безбедности су они код којих фактори угрожавања долазе изван територије земље, док су унутрашњи облици угрожавања безбедности они код којих фактори угрожавања егзистирају унутар земље. Обе категорије облика угрожавања могу бити оружани и неоружани.

Анализирајући безбедносне претње, Ковачевић наводи да оно што је карактеристично за савремене ризике и по чему се они разликују од ранијих, оних у традиционалним друштвима, јесте то што захватају све земље, државе и народе и зато њихова опасност није само глобална, него је и регионална и локална па, према томе, и лична. Произведени ризици су ризици који превазилазе границе држава и нација.²² У ризике и изазове безбедносних претњи савреме-

¹⁹ Кекић, Д., «Култура безбедности у савременим схватањима безбедности», *Међународни проблеми*, 56 (2-3), 221–248, 2014, стр. 229.

²⁰ Петрески, Д и Илиев, Е., „Безбедносни изазови у региону“, у: *Мултикултуралност и савремено друштво – право, безбедност* (ур. Милан Живковић), Висока школа „Правне и пословне академске студије др Лазар Вркатаић“, Нови Сад, 447-458, 2013, стр. 448.

²¹ Стајић, Љ., *Основи безбедности – са основама истраживања безбедносних појава*. Факултет цивилне одбране и Издавачка кућа „Драганић“, Београд, 2005, стр. 45.

²² Ковачевић, Б., „Ризици и безбједносне пријетње“, у: *Ризици и безбједносне пријетње* (ур. Бранко Ковачевић), Удружење наставника и сарадника Универзитета у Бањој Луци и Европски дефендологија центар за научна, политичка, економска, социјална, безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања, 7-14, Бања Лука, 2015, стр. 10.

ног доба према мишљењу Ковачевића спадају: глобализација, интеграције и дезинтеграције; спорт и тероризам; еколошки ризици; сиромаштво, незапосленост, социјалне неједнакости; геополитика и безбедносне претње; организовани криминалитет; нуклеарно-хемијско-биолошки тероризам; религија и ризици; цубер ризици и изазови; медијске манипулације; илегалне миграције; трговина људима; корпоративна (не)безбедност; и други.

Етиологија и феноменологија коруптивног деловања у сектору безбедности

Узроци корупције су бројни. Имајући у виду да је корупција свепристуна појава која се успешно прилагођавала различитим друштвеним системима и државним устројствима те вековима опстајала у различитим формама и модулацијама, било отворено или латентно, тешко је маркирати таксативне узроке коруптивног деловања, нарочито оне у сектору безбедности.

Узрок корупције може бити потпуно одсуство или пак постојање неадекватне законске регулативе као основног инструмента у области уређења одређеног питања или одређене групе питања. Корупцију може узроковати и непостојање или пак лош, несавестан рад органа надлежних за спровођење законских одредби или пак извршење судских одлука и/или одлука других надлежних органа и служби. Хаџић и сарадници су издвојили одређене ризике од појаве корупције у сектору безбедности разврставајући их у шест категорија. Ти ризици су приказани у следећој табели.

Табела 1. Ризици од појаве корупције у сектору безбедности

Категорија ризика	Опис ризика:	Објашњење:
Прва категорија ризика	Поступања која подривају мисију и циљеве конкретног актера у сектору безбедности.	Овде је реч о ризицима у најширем смислу. До ових ризика долази онда када се безбедносним институцијама издају приоритети који су у супротности са њиховим мисијама и задацима или када се ради задобијања одређене користи одустане од најављене безбедносне политике иако је она у интересу грађана.
Друга категорија ризика	Располагање имовином и ресурсима.	Овде је реч о финансијским ризицима. Тако организационе јединице или појединци у сектору безбедности, могу располагати тзв. „црним фондовима” како би предупредили или открили починиоце кривичних дела. За потрошен новац најчешће нису одговорни нико ме осим свом непосредном руководиоцу. Затим, актери у сектору безбедности могу бити већински или искључиви власници послова који немају никакве везе са надлежностима које су им поверене.

Трећа категорија ризика	Планирање и извршење јавних набавки.	Овде је реч о посебној димензији финансијских ризика. Ово тим пре, што државна управа Републике Србије, Министарство одбране и Министарство унутрашњих послова спадају у највеће наручиоце добара и услуга. Већ сама одлука о томе шта се и под којим условима набавља може представљати ризично место. Уколико су својства предмета набавке позната уском кругу људи, број оних који могу довести у питање потребу да се изврши та набавка веома је мали. Предмет набавке може се, на основу претходног договора, прилагодити одређеном понуђачу. Најзад, може се применити процедура набавке која је по својој природи таква да онемогућава постојање конкуренције.
Четврта категорија ризика	Управљање људским ресурсима.	Када је реч о управљању људским ресурсима свако одлучивање о платама, напредовању, награђивању, постављању на одређену функцију у сектору безбедности може да буде извор корупције. Социјалну корупцију је при томе најтеже открити. Разлог лежи у томе што иза ње не остаје инкриминишућа документација, односно сваки коруптивни поступак може се замаскирати и приказати као редовна процедура.
Пета категорија ризика	Вршења редовних дужности.	Овде је реч о оперативним ризицима. Због специфичне природе посла који обављају запослени у актерима сектора безбедности могу бити подложнији корупцији од других. Тако природа задатка који им је поверен може захтевати да запослени иницирају корупцију радећи као прикривени иследници. Исто тако, оперативци могу бити у искушењу да, ради стицања користи, прикривају или пак «наместају» доказе. Они, такође, могу користити и своје везе ради стицања личне користи.
Шеста категорија ризика	Мањкавост механизма контроле.	Ризици који настају услед мањкавости механизма контроле могу произаћи из чињенице да су сви или одређени механизми контроле у сектору безбедности – унутрашњи или спољашњи, извршни или независни – слаби. На пример, свако пропуштање прилике извршне власти да организационим јединицама и институцијама задуженим за вршење унутрашње и спољашње контроле додели потребне људске и материјалне ресурсе представља могућност да до овог ризика дође

Извор: Хаџић, М., Милосављевић, Б., Петровић, П., Савковић, М., Борђевић, С., Пејовић, Д. и Милошевић, М. (2013). *Корупција у сектору безбедности Србије* (ур. Предраг Петровић), Београдски центар за безбедносну политику, Београд, стр. 15-17.

Бројна истраживања и водећа мишљења у правној и безбедносној теорији указују на то да постоје велике могућности за корупцију у сектору безбедности.

Суштина рада служби безбедности јесте прикупљање и обрада података, те њихово тумачење и претварање у информације које имају значење. Циљ овог посла је да највиши државни доносиоци политичких одлука благовремено и тачно буду информисани како би доносили што исправније одлуке. Отуд носиоци државне власти одлучују о приоритетима рада безбедносно-обавештајних служби, а безбедносно-обавештајне службе уживају аутономију у обављању задатака. Читав овај процес може се изразити термином „обавештајни циклус“. За његову успешну реализацију веома је важно да све његове фазе буду исправно обављене. Међутим, у реалности то често није случај, већ долази до кварења „обавештајног циклуса“ у свим његовим фазама. Зато један део истраживача који се баве реформом и реконструкцијом служби безбедности говори о корупцији у ширем смислу, као о кварењу „обавештајног циклуса“.²³

Према Пејановићу, корени корупције могу бити у самом човеку (антрополошки приступ), и/или пак у самом систему (друштвено-економски приступ). Један од најпознатијих савремених истраживача феномена корупције Роберт Клитгард поставио је чак формулу која говори о узроцима корупције²⁴:

корупција = монопол + дискреција – одговорност
(корупција је једнака збиру монопола и дискреције минус одговорност)

Имајући у виду феноменолошки аспект коруптивног деловања у сектору безбедности, Петровић наводи да до корупције обавештајног циклуса може доћи у свим њеним фазама, а два најчешћа разлога за то су политизација служби безбедности као и њихова превелика аутономија, односно одсуство делатне демократске контроле. Тако, већ у фази одређивања захтева и потреба за прикупљање обавештајних података може доћи до неправилности, на пример када носиоци извршне власти захтевају од служби безбедности да прикупљају податке о некој опозиционој групи. Опасности од политизације постоје и у фази прикупљања података, када оперативци могу достављати погрешне податке зато што су необјективни, односно зато што имају одређене вредносне ставове о објекту о коме прикупљају податке, али и зато да би надређени били задовољни њиховим радом. Неретко, руководиоци у службама имају одређене вредносне ставове што оперативци могу знати, те се могу трудити да подешавају податке према тим ставовима како би надређени био што задовољнији њиховим радом.²⁵

²³ Петровић, П., »Корупција и безбедносно-обавештајне службе«, *Анализа*, Београдски центар за безбедносни политику, 1-7, Београд, 2012, стр. 3.

²⁴ Пејановић, Р., »Корупција као друштвено-економски феномен«, *Гласник Антрополошког друштва Србије*, 47, 229-238, 2012, стр. 231.

²⁵ Петровић, П.. *op.cit.*, 2012, стр. 3.

Анализирајући наведене облике корупције не сме се изгубити из вида чињеница да форме коруптивног деловања у сектору безбедности остављају далеко теже последице, од коруптивних активности у неким другим областима. Наиме, како Хацић и сарадници наводе²⁶ сектор безбедности, између осталог, спада у највеће „потрошаче” јавних финансија, те је штета коју може претрпети буџет државе далеко већа од штете коју би имао евентуално неки други сектор или пак област.

Такође, до неправилности може доћи и онда када се сиров обавештајни материјал директно прослеђује носиоцима политичке власти чиме се заобилази процес провере и одабира података, њиховог тумачења, смештања у контекст и анализирања, које обављају за то обучени обавештајни аналитичари. Речено не само да утиче на доношење неправилних одлука већ може значајно угрожавати приватност широког круга субјеката, јер су сирови подаци на располагању ширем кругу корисника уместо да буду заштићени у архивама служби и по завршетку операција уништени. Даље, током анализирања података и писања обавештајних извештаја и процена може доћи до политизације онда када обавештајни аналитичари пишу извештаје који одговарају доносиоцима политичких одлука, а не оне који произилазе из прикупљеног сировог материјала. На тај начин се занемарују веома важне информације које потенцијално не одговарају доносиоцима политичких одлука. То може довести до доношења погрешних одлука. Коначно, до неправилности долази и када се обавештајне информације, процене и извештаји не прослеђују свим релевантним институцијама безбедностима, што може довести до угрожавања безбедности грађана и државе.²⁷

Закључак

Корупција се јавља у свим историјским раздобљима и свим друштвима. Многи аутори истичу да корупција као појава постоји од када и само друштво. Другим речима, корупција као појава пратилац је сваке епохе, савако државног режима, поднебља, итд. Нарочито је изражена у тзв. «слабим државама». Прозлазећи кроз транзициони период државе самим начином функционисања, организацијом и навикама политичке елите, пружају довољно могућности и простора за експанзивни развој корупције и њено јачање. Према мишљењима водећих аутора савремене правне теорије, током последње две деценије феномен корупције доживео је драматичан преображај какав је до тада ретко забележен. До почетка 90-тих реч корупција је једва спомињана, поготово у водећим међународним институцијама и сматрана је политичким питањем. Међутим, постепено се мења став по питању транспарентног изношења постојања корупције, ризика који стварају плодно тле за њен настанак и опстанак те њених узрока, појавних облика, последица и других релевантних питања.

Суштину државе одређује способност да заштити своју територију, грађане, политички поредак од разних спољашњих претњи, али и да успостави

²⁶ Хацић, М. et al. op. cit., 2013, стр. 17-18.

²⁷ Петровић, П., op.cit., 2012, стр. 3.

унутрашњи ред. Она мора учинити да се грађани повинују њеним законима и правилима понашања. Насупрот томе, слабе државе, без обзира што су по правилу оптерећене ауторитативном влашћу, немају потпуну контролу над локалним центрима моћи. Бирографија им је опортуна, политички профилисана или оптерећена корупцијом, друштво декомпоновано дуж различитих (религиозних, етничких, културних и других) расцепа, а институције недовољно снажне да изнесу промене и реформе.²⁸ У овом контексту Пејановић истиче да корупција настаје као резултат привилегија које држава може „легално” одобрити. Држава која је у служби партикуларних интереса и политички систем који је заснован на тој основи погодан су полигон за редистрибутивну експлоатацију државе. Стога је корупција неизбежни пратилац административних, нетржишних, бирократских друштава, друштава у којима су доминантни монопол на принуди и на обавезност.²⁹ Већина држава је са спознајом да је корупција овладавала најзначајнијим или пак скоро свим областима живота и рада савременог човека борбу против исте фокусирале на легислативни план, усвајајући националне стратегије за борбу против корупције и акционе планове за њихово спровођење. Паралелно са стратешким документима, усвајани су и закони са знатним антикоруптивним потенцијалом - попут закона о јавним набавкама, слободном приступу информацијама од јавног значаја, спречавању сукоба интереса, финансирању странака и други.

Када је у питању сузбијање корупције једина ефективна стратегија је она која комбинује репресивни и превентивни приступ и одговарајуће мере. Стратегија која се ослања првенствено на репресивни приступ – на откривање и процесуирање корумпираних појединаца – показала се недовољном и неадекватном.³⁰ Имајући у виду да је генератор корупције у службама безбедности политизација њиховог рада као и рада државне администрације уопште, Хацић и сарадници истичу да се “ради спречавања политизације служби безбедности предлаже да оне уживају професионалну аутономију у односу на органе извршне власти, односно да постоје правно одређене границе шта се сме захтевати од служби безбедности. Поред реченог, због великих тешкоћа у постизању делотворне контроле рада служби безбедности и предупређивања свих неправилности законским, односно институционалним механизмима, један број аутора сматра да је најбољи начин контроле служби безбедности заправо успостављањем вредности, односно јачањем интегритета служби безбедности”.³¹

Анализирајући ставове водећих теоретичара правних и безбедносних наука закључујемо да се корупција не може потпуно искоренити, нити ће икада постојати таква могућност. Оно што политичка елита једне државе (било развијене или пак неразвијене) треба да успостави и одржава јесте баланс у односу на заступљеност корупције, њене размере и модалитете у којима се појављује као и да умањи последице које она изазива.

²⁸ Стојиљковић, З. (2013), *op. cit.*, 2013, стр. 140-141.

²⁹ Пејановић, Р., *op. cit.*, 2012, стр. 232.

³⁰ Стојиљковић, З., *op. cit.*, 2013, стр. 149.

³¹ Хацић, М. et al. (2013), *op. cit.*, стр. 36-37.

Литература:

1. Alibunarić, V.: „Uloga medija u borbi protiv korupcije“, Zagreb, 2002. godine, str. 56-69
2. Sačić, N.: „Korupcija, sudstvo i mediji“, Kriminalističke šeme, Sarajevo, broj 3-4/2003. godine, 361-375.
3. Bjelajac, Ž. (2008). *Organizovani kriminal vs Srbija*, Beograd: DTA.
4. Bjelajac, Ž. (2008). Korupcija kao vid organizovanog kriminala, *Pravo – teorija i praksa*, (25) 3-4, str. 47-54.
5. Ćirić, J. (2010). *Korupcija-problemi i prevazilaženje problema*. Beograd: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije.
6. Derenčinović, D. (2001). Mit o korupciji, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 51 (6), 1465-1468.
7. Dragišić, Z. (2009). Sistem nacionalne bezbednosti – pokušaj definisanja pojma, *Vojno delo*. 61 (3), 162-176.
8. Đurić, S. (2009). Međunarodne konvencije protiv korupcije i ljudska prava, U: Zbornik radova Udruženja za međunarodno krivično pravo, Tara.
9. Gaćinović, R. (2007). Klasifikacija bezbednosti, *Nauka, bezbednost, policija*. 12 (2), 3 – 26.
10. Gaćinović, R. (2008). Bezbednost kao naučna disciplina, *Bezbednost*. 50 (1-2), 5-21.
11. Hadžić, M., Milosavljević, B., Petrović, P., Savković, M., Đorđević, S., Pejović, D. i Milošević, M. (2013). *Korupcija u sektoru bezbednosti Srbije* (ur. Predrag Petrović), Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku.
12. Kekić, D. (2014). Kultura bezbednosti u savremenim shvatanjima bezbednosti, *Međunarodni problemi*, 56 (2-3), 221–248.
13. Kovačević, B. (2015). Rizici i bezbjednosne prijetnje. U: *Rizici i bezbjednosne prijetnje* (ur. Braco Kovačević), Banja Luka: Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj Luci i Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja, 7-14.
14. Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016.
15. Marković, M., Avramović, N. (2014). Korupcija u međunarodnom pravu i zakonodavstvu Republike Srbije. U: *Pravo i izazovi XXI vijeka* (ur: Mirko Kulić), Brčko: Evropski univerzitet Brčko distrikta, 15-27
16. Mitrović, M. (2006). Društveni koreni kriminaliteta u Srbiji, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 56 (120), 113-128.
17. Pejanović, R. (2012). Korupcija kao društveno-ekonomski fenomen, *Glasnik Antropološkog društva Srbije*, 47, 229-238.
18. Petrović, P. (2012). Korupcija i bezbednosno-obaveštajne službe, *Analiza*, Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 1-7.
19. Petreski, D i Iliev, E. (2013). Bezbednosni izazovi u regionu. U: *Multikulturalnost i savremeno društvo – pravo, bezbednost* (ur. Milan Živković), Visoka škola „Pravne i poslovne akademske studije dr Lazar Vrkatić“, Novi Sad, 447-458.
20. Polšek, D. (1999). Sociološka objašnjenja korupcije, *Društvena istraživanja*, 8 (2-3), 443-455.
21. Stajić, Lj. (2005). Osnovi bezbednosti – sa osnovama istraživanja bezbednosnih pojava. Beograd: Fakultet civilne odbrane i Izdavačka kuća „Draganić“.
22. Stojiljković, Z. (2013). Politička korupcija i slaba država, *Filozofija i društvo*, 24 (1), 135-159.

THE IMPACT OF CORRUPTION ON THE SECURITY OF SOCIETY, WITH THE REVIEW ET THE AETIOLOGY AND PHENOMENOLOGY OF CORRUPTION IN THE SECURITY SECTOR

Summary: Corruption is a phenomenon that keeps track of all societies in all times. It is a complex phenomenon, very represented in practice, whose carriers are extremely numerous. Bearing in mind the importance of the topic, after relevant theoretical determinations the Paper presented a review of the etiology and phenomenology of corruption in the security sector. With the knowledge that corruption has mastered the most important or almost all areas of life and work of modern man, the conclusions indicate that most of the countries in the fight against corruption have focused on the legislative plan. According to some theoreticians, this attitude is correct because, as they point out, when it comes to combating corruption, the only effective strategy is the one that combines repressive and preventive approach and appropriate measures. Bearing in mind that the generator of corruption in the security services is the politicization of their work, as well as the work of the state administration in general, most authors agree that in order to prevent the politicization of the security services it is necessary to regulate their professional autonomy in relation to the organs of the executive branch and strengthen their integrity. This approach is considered to be the best way of controlling the security services, in order to prevent the corruptive actions of their members. Analyzing the views of leading theoreticians in legal and security sciences, it is concluded that corruption can not be eradicated, nor will there ever be such a possibility. What needs to be established and maintained is the balance in relation to the extent of corruption, its situation, the modalities in which it occurs, and the consequences it causes.

Key words: corruption, security of society, aetiology of corruption, phenomenology of corruption, corruption in the security sector